

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА
ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

**До захисту допустити:
В.о. зав. кафедри
Христина МІТЮШКІНА**

«___» _____ 2023 р.

«ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА»

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»

Аскерлі А.

Науковий керівник:

Вікторія Зеленська

кандидат біологічних наук, доцент кафедри раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«___» _____ 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА.....	6
1.1. Сутність та поняття лісового господарства.....	6
1.2. Порядок формування обсягів і місць лісокористування.....	12
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1:	17
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ	18
2.1. Формування обсягів і місць заготівлі деревини в об'єктах ведення лісового господарства	18
2.2. Законодавча база використання лісових ресурсів	22
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2:	34
РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІСОУПРАВЛІННЯ ТА ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	37
3.1. Сутність реформування лісоуправління деяких європейських держав	37
3.2. Аналіз систем управління лісовим господарством.....	43
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3:	46
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

В умовах загострення екологічної та продовольчої проблеми актуальним є питання здійснення екологізації землекористування на основі пріоритетів «зеленого зростання» України шляхом створення та примноження екологічно чистих земель як складової природного ресурсний потенціал країни стає актуальним.

Нагальним продовженням розробки загальної концепції досягнення балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі, стали зусилля з боротьби з бідністю та нерівністю. Перспективи зайнятості, якість праці та економічні можливості визначаються як критичні питання щодо ефективного розвитку світових економік. Проблема осіб, які не мають доступу до можливостей, не можуть отримати якісну освіту, високу кваліфікацію, перспективи працевлаштування через: стать, вік, місце народження; особливості існуючого вільного доступу до використання природних ресурсів; розвиток законодавства у сфері природокористування чи інші обставини. Ефективно функціонуючі, сталі економічні системи повинні забезпечувати справедливий доступ до своїх можливостей для всіх суб'єктів, незалежно від обставин і можливостей.

Процеси реформування земельних відносин характеризуються суперечливою тенденцією, їх ефективність визначається існуючим економічним механізмом реалізації права власності на землю. Основною метою сучасного етапу земельної реформи є посилення стимулюючої та регулюючої функції економічного механізму аграрного землекористування, основними складовими якого є орендні відносини, економічна оцінка землі, плата за землю, підвищення його ефективності та перехід до екологічно орієнтованої моделі землекористування. Нова модель землекористування має враховувати

інтегральний потенціал території, збереження, раціональне використання та відтворення всіх ресурсів на відповідній території. Землекористування слід розглядати як екологічну систему, в якій знаходиться земля, а саме комплекс факторів навколишнього середовища, природних умов виробництва, які визначають ріст і розвиток рослин, умови сільськогосподарського землекористування.

Метою дипломної роботи є обґрунтування організаційно-економічних механізмів стимулювання та реалізації процесу екологізації землекористування на основі пріоритетів «зеленого зростання» України.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні завдання:

- визначити поняття та сутність стратегії «зеленого зростання»;
- охарактеризувати системи використання лісових ресурсів і структури лісокористувачів;
- проаналізувати порядок оформлення прав лісокористування, механізмів контролю за виконанням правил лісокористування;
- здійснити аналіз наявних у європейських державах систем організації лісоуправління та лісокористування;
- визначити напрями розвитку екологізації лісового господарства України.

Об'єктом дослідження даної роботи є розвиток стратегії і тактики сучасного лісокористування. Предметом дослідження даної роботи є сукупність практичних рекомендацій щодо вибору стратегії екологізації лісового господарства.

Теоретична основа дослідження. Основою дослідження послужив накопичений науковий досвід у працях вітчизняних та зарубіжних науковців та фахівців у галузі менеджменту, у питаннях стратегічного менеджменту та управління.

Методологічна основа дослідження. Для реалізації зазначених вище завдань дослідження було застосовано такі методи: а) оглядово-аналітичне дослідження літератури; б) загальнонаукові методи, такі як: порівняльний, факторний, структурний аналіз, синтез, економіко-статистичні методи збирання та обробки інформації, економіко-математичні методи аналізу, а також зважена та незважена загальна оцінка конкурентної сили організації.

Практична значущість дослідження має як теоретико-методологічний, так і прикладний характер. Матеріали випускної кваліфікаційної роботи можуть бути застосовані у роботі організацій для вдосконалення стратегії і тактики сучасного процівекологізації лісового господарства.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, основної частини, що складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

1.1. Сутність та поняття лісового господарства

Оснoву регулювання використання деревних ресурсів становить системадержавного обліку лісів.

Державний облік ведеться з метою організації раціонального використання,охорони, захисту та відтворення лісів, систематичного контролю за кількісними іякісними змінами та забезпечення в установленому порядку зацікавленихюридичних і фізичних осіб достовірними відомостями про лісові ресурси. Це системабезперервного документального відображення інформації про стан лісів. Облік ведетьсящорічно територіальними органами, юридичнимиособами, які ведуть лісове господарство станом на 1 січня. Вихідними даними дляведення державного обліку лісів є матеріали лісовпорядкування [25; с. 289-301].

Лісовпорядкування охоплює систему інвентаризації лісових ресурсів і проектуваннязаходів, спрямованих на забезпечення їх раціонального та комплексного використання,підвищення ефективності ведення лісового господарства, збереження середовищеутворювальних, водоохоронних, захисних, санітарно-гігієнічних, рекреаційних та інших функцій лісу,ефективне відтворення, охорону і захист лісу та здійснення єдиної науково-технічної політики в лісовому господарстві.

В рамках його проведення здійснюють багато лісооблікових заходів, включно звиявлення ділянок лісу, які потребують проведення рубок головного користування, рубокпроміжного користування та інших рубок, інших лісогосподарських заходів,визначення розміру заготівель деревини та способи рубок лісу [14; с. 7].

Лісовпорядкування фінансується з державного бюджету і проводиться один раз на10 років із щорічною актуалізацією його матеріалів та отриманням

щороку нових даних про кількісні та якісні показники деревних ресурсів у вигляді статистичних таблиць лісового кадастру. Актуалізація заснована на врахуванні змін, що відбуваються в лісах унаслідок внаслідок рубок лісу, лісових пожеж, буреломів, вітровалів, лісових посадок та інших господарських і зовнішніх впливів на ліси за участю лісовпорядних організацій [10; с. 95-99].

Технічною основою проведення лісовпорядкування і таксації деревостанів є матеріали аерофотозйомки, космічної зйомки, з використанням місцевих лісовпорядних нормативів і застосуванням комп'ютерного оброблення даних із виконанням різних проектних розрахунків. Таксація деревостанів виконується з переважанням візуального способу.

За результатами проведення лісовпорядкування для кожного об'єкта ведення лісового господарства складаються проекти організації та ведення лісового господарства (лісовпорядні проекти), у яких поряд із визначенням обсягів різних лісогосподарських заходів встановлюються обсяги рубок лісу, лісогосподарських заходів встановлюються обсяги рубок лісу. Проекти проходять екологічну експертизу в природоохоронних органах територіального рівня і загальну експертизу в державних наукових установах. Проект має статус документа, обов'язкового для виконання. Лісовим кодексом встановлено, що без проведення лісовпорядкування ведення лісового господарства та лісокористування забороняється. Усі державні лісогосподарські установи забезпечені матеріалами лісовпорядкування [9; с. 218].

Формування обсягів заготівель деревини здійснюється з урахуванням поділу лісів за цільовим призначенням відповідно до нормативних правових актів, у яких встановлено правовий режим їх охорони та використання, з виділенням досить великої кількості різних категорій лісів, у яких заготівля деревини заборонено або істотно обмежено [16; с. 618].

До таких лісів належать: ліси заповідників, ліси національних парків, ліси пам'яток природи, ліси генетичних резерватів, ліси наукового та історико-

культурного значення, міські ліси, лісопаркові частини лісів зелених зон навколо міст та інших населених пунктів, ліси першого і другого поясів зон санітарної охорони джерел водопостачання, ліси першої та другої зон округів санітарної охорони курортів, протиерозійні ліси. Перераховані вище категорії утворюють відповідно ліси I групи. Решту лісів віднесено до експлуатаційних лісів II групи.

Нормативно-правовими актами України передбачено також виділення інших особливо захищених ділянок лісу, розташованих серед лісів I і II групи [31; с. 164].

До них належать:

- 1) ділянки лісу з наявністю рідкісних диких тварин і диких рослин, що перебувають під загрозою зникнення тварин і дикорослих рослин;
- 2) ділянки лісу з наявністю реліктових та інтродукованих порід;
- 3) ділянки лісу навколо глухариних токів;
- 4) смуги лісу навколо санаторіїв, будинків відпочинку, пансіонатів, туристичних баз та інших лікувальних, санаторно-курортних, оздоровчих організацій;
- 5) смуги лісу навколо населених пунктів і територій садівничих товариств;
- 6) пам'ятки природи місцевого значення;
- 7) прибережні смуги лісу по водних об'єктах;
- 8) особливо охоронювані частини заказників;
- 9) ділянки лісу в ярах, а також ті, що примикають до них;
- 10) ділянки лісу в рекультивованих кар'єрах, а також ті, що примикають до них;
- 11) ділянки лісу на схилах крутизною 25° і більше;
- 12) ділянки лісу на землях (пісках, торфовищах), які легко розмиваються і розвіюються;

13) смуги лісу, що примикають до залізничних ліній і автомобільних доріг;

14) ділянки лісу в заплавах річок;

15) постійні лісонасінневі ділянки;

16) ділянки насаджень-медоносів (липи);

17) ділянки лісу генетичних резерватів, наукового та історико-культурного значення;

18) ділянки болотних лісів [31; с. 169].

Для кожної категорії лісів і перелічених ділянок лісу встановлені відповідні параметри для їх виділення. Усі ці об'єкти відображаються на лісових картографічних матеріалах, вносяться в базу геоінформаційної системи і виключаються з розрахунків головного лісокористування (заготівлі стиглого лісу). Сумарна їхня площа в Україні становить 1,6 млн. гектарів або 20 відсотків у загальній площі зайнятої лісами [9; с. 147].

Зведена інформація про фактичні обсяги заготівлі деревини в лісовому фонді за період 2018-2022 років наведена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Назва видів рубок	Площа, га				
	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Рубки головного користування (РГК)-всього	180	159	218	145	104
з них поступові і вибіркові	180	158	205	143	103
суцільні	0	1	13	2	1
Рубки формування і оздоровлення лісів	940	1119	1149	1206	771
з них суцільні	93	72	6	12	10

Рубки непов'язані з веденням лісового ого господарства	4	1	7	28	10
з них: суцільні	0	0	0	0	0
Всього	1124	1279	1374	1379	885
вт.ч. суцільні	93	73	19	14	11
Суцільні рубки, від загальної площі рубок, %	8	6	1	1	1

Із вищевведених даних (табл. 1.1) можна побачити, що у відсотковому співвідношенні проведення суцільних рубок не перевищують 10% від загальної площі рубок, а в 2020, 2021, 2022 роках, становлять не більше 1% [8].

При проведенні рубок головного користування переважають поступові способи рубок, які займають 99,0 % від загальної кількості проведених рубок, що показує на екологічне спрямування ведення лісового господарства в лісах підприємства.

Заготівля деревини регулюється спеціальними нормативно-правовими актами лісового господарства, зокрема Правилами рубок лісу, відповідно до яких визначено способи рубок лісу, лісівничо-екологічні, технологічні та інші вимоги щодо їх проведення [16; с. 312].

Необхідно зазначити, що міжнародні вимоги не жорсткіші за вітчизняне законодавство. Лісовий кодекс висуває до ведення лісового господарства аналогічні вимоги:

1. Збереження і посилення середовищеутворювальних, водоохоронних, захисних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих та інших корисних природних властивостей лісів в інтересах охорони здоров'я людини;
2. Багатоцільове, безперервне, невиснажливе користування лісовим фондом для задоволення потреб суспільства та окремих громадян у деревині та інших лісових ресурсах;
3. Відтворення, поліпшення породного складу та якості лісів, підвищення їхньої продуктивності, забезпечення охорони і захисту лісів;

4. Раціональне використання земель лісового фонду;
5. Підвищення ефективності ведення лісового господарства на основі єдиної технічної політики, використання досягнень науки, техніки і передового досвіду;
6. Збереження біологічного різноманіття;
7. Збереження об'єктів історико-культурної та природної спадщини [27; с. 196-204].

Ліси високої природоохоронної цінності за цільовим значенням близькі до лісів першої групи, особливо захисних ділянок та особливо охоронюваних природних територій. Однак закріплений у системі сертифікації та практиці міжнародних природоохоронних організацій термін ЛВПЦ трактується більш широко.

Ключові біотопи – це невеликі ділянки найцінніших у плані збереження біорізноманіття в лісах (ділянки лісу в мікропониженнях, біогрупи старовікових дерев, дуплисті дерева та ін.), площею від кількох квадратних метрів до 1-3 гектарів [37; с. 21-35].

Проведена в процесі лісовпорядкування перевірка нових підходів до виділення вищевказаних ділянок показала, що додатково зі сфери лісокористування може бути вилучено до 15 відсотків лісопокритої площі. Тому порядок формування обсягів використання деревних ресурсів у перспективі потребуватиме уточнення і створення єдиної системи виділення в лісах територій і ділянок екологічного значення на основі збалансованого еколого-економічного підходу до лісокористування.

Обсяг заготівлі деревини формується на основі визначення розрахункової лісосіки порубок головного користування (розмір заготівлі деревини в стиглих лісах), а також розмір заготівлі деревини під час проведення рубок проміжного користування (рубок догляду, санітарних та інших видів рубок лісу) [41; с. 23].

1.2. Порядок формування обсягів і місць лісокористування

Ліси України багаті різноманітними ресурсами. Їхній потенціал досить високий: запаси деревини становлять 1536 млн. м³, середньорічні біологічні ресурси ягід оцінюються в 44,7 тис. тонн, грибів близько 60 тис. тонн. Значні запаси – лікарських, технічних та інших ресурсів лісу [1; с. 118-124].

Вони належать різним міністерствам і 6 відомствам, зокрема: Держлісагенству – 7,4 млн. га (68%), Мінагрополітики - 1,8 млн. га (17%), Міноборони – 0,2 млн. га (2%), МНС – 0,2 млн. га (2%), Мінприроді – 0,1 млн. га (1%), Мінтрансзв'язку – 0,1 млн. га (1%), іншим міністерствам і відомствам – 0,2 млн. га (2%), розташованих на землях запасу і не наданих у користування – 0,8 млн. га (7%) [Держлісагенство]. Координатором лісового господарства в межах державного лісового фонду є Державне агентство лісових ресурсів (Держлісагенство). Воно координує діяльність:

- Республіканського комітету АР Крим з лісового і мисливського господарства;
- обласних управлінь лісового і мисливського господарства (24), яким підпорядковані лісові (230), лісомисливські (50), мисливські господарства (14), лісопромислові та інші підприємства (16), природні заповідники (7), національні парки (4);
- науково-дослідних, проектно-вишукувальних інститутів і проектного об'єднання (5), Українського центру підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів лісового господарства (1) та лісотехнічних коледжів (8);
- Шацького національного природного парку, Севастопольського державного лісомисливського господарства, Української державної лісонасінневої інспекції, Української державної бази авіаційної охорони лісів, державних спеціалізованих лісозахисних об'єднань (3), Українського лісогосподарського центру консалтингу та логістики. Лісові підприємства

України є комплексними і спеціалізованими. Комплексні підприємства (державні підприємства лісового господарства) здійснюють різні види діяльності, зокрема: лісорозведення, лісовідновлення, лісозаготівлю, первинне перероблення деревини тощо. Спеціалізовані підприємства (державні лісові мисливські господарства, ліспаркгоспи, лісомеліоративні станції) виконують один чи два основні види діяльності [2; с. 89].

Облік природного поновлення проводився під наметом деревостанів, у «вікнах» лісу та на рубках, а його завдання полягало у встановленні кількісних показників і складу сходів та підросту деревних порід, у першочергу господарсько-цінних, вивченні характеру їх розміщення на площі, висотної структури, життєздатності тощо.

Для вивчення кількісних і якісних показників природного поновлення деревних порід на пробних площах закладали облікові площадки розміром 2х2 м на рівній відстані одна від одної. На цих площадках було проведено суцільний перелік поновлення по породах.

Облік підросту деревних порід проводили за висотними групами: до 25 см, 26-50, 51-100, 101-150, 151 см і більше. Дані заносилися в перелікову відомість [3; с.14].

Оцінку якості природного поновлення проводили згідно з Додатком 13 до Інструкції з проектування, технічного приймання, обліку та оцінки якості лісокультурних об'єктів (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Показники	Добрий стан		Задовільний стан	Незадовільний стан
	1-й клас якості	2-й клас якості	3-й клас якості	
І. Лісові культури одно-, дво-, трирічного віку				

1. Відповідність на саджень проекту і цільовому призначенню	Повна відповідність проекту і цільовому призначенню	Допускається з аміна супутніх порід	Допускається зміна технології створення, зміна супутніх порід, наявність голівних порід на +10% від проектної	нижче 3-го класу
2. Приживлюваність	Нормативна і вище	Нижче нормативної на 7% і менше	Нижче нормативної на 7,1-50,0%	25,1%-49,9%
3. Стан лісових культур	Дуже добрий	Добрий	Задовільний	Незадовільний
II. Лісові культури чотирирічного і старшого віку				
1. Наявність головних порід: а) перевищує густоту (наявність) головних порід в тис. шт./га, передбаченої при переведенні лісових культур у вкриті лісовою рослинністю землі:				
	1-го класу	2-го класу	3-го класу	Нижче 3-го класу
б) прирівномірній зімкнутості в рядках, що забезпечує склад лісових культур і їх долю в таких одиницях:				
- для твердолистяних (дуб, ясен, бук, клен, горіх)	6 одиниць і більше	5-4 одиниці	3 одиниці	2 одиниці і менше
- для хвойних та інших твердолистяних порід	7 одиниць і більше	6-5 одиниць	4-3 одиниці	2 одиниці і менше
2. Збереженість супутніх порід	Не менше 65% від посаджених	Не менше 60% від посаджених	Не менше 50% від посаджених	Менше 50%
3. Стан лісових культур	Дуже добрий	Добрий	Задовільний	Незадовільний
III. Природне поновлення				
1. Кількість життєздатного підросту головних порід, тис. шт./га:				
а)	6,1 і більше	4,1-6,0	3,0-4,0	до 3,0

насіннєвеб)пар осткове	4,1 і більше	2,6-4,0	2,0-2,5	до2,0
2. Розміщенняпідр осту поплощі,%	Рівномірне(8 5%і більше)	Нерівно- мірне(61- 84%)	Нерівномірне(5 0-60%)	Нерівно- мірне(менше50%)

Для лісів Українських Карпат показник кількості підросту збільшується для хвойних порід у 2 рази, для листяних – у 1,5 рази, а для Степової зони – зменшується на одну третину.

Використання ресурсів лісу багато в чому залежить від наявності в державі виробничих потужностей з їх переробки, від транспортної доступності до ресурсів (важкодоступні ділянки лісу становлять близько 30 відсотків), демографічних чинників і пов'язаного з ними використання лісових ресурсів сільським населенням (частка останнього в загальній чисельності населення республіки становить 26 відсотків) та інших чинників [18; с.11].

Обсяги використання деревних ресурсів останніми роками перебувають у межах 14-15 млн. м³ що становить до 50 відсотків розміру річного його приросту. Відносно не високий рівень використання деревних ресурсів багато в чому пов'язаний з віковою структурою лісів, у яких абсолютно переважають молоді та середньовікові насадження (67 %).

Деревина, одержувана в таких насадженнях у процесі доглядів за ними (проріджувань) здебільшого представлена дрібнотоварною сировиною (балансами), проте її споживання на целюлозно-паперових виробництвах не перевищує 350 тис. м³ на рік, у той час як обсяги заготівель у процесі лісівничих доглядів за насадженнями можуть сягати до 2 млн. м³. У зв'язку з цим така деревина за сприятливої кон'юнктури зовнішніх ринків експортується [17; с. 4].

Сформована система заготівель та обігу недеревної продукції має деякі особливості. Законодавчо дозволене вільне перебування громадян у лісах із правом безоплатної заготівлі для власного споживання харчової, лікарської та технічної продукції трансформувалося у великомасштабну торговельно-підприємницьку діяльність. Практично весь обсяг заготовлених ягід і грибів, що враховуються під час реєстрації закупівель, припадає на громадян, які реалізують цю продукцію майже в повному обсязі комерційним організаціям та індивідуальним підприємцям (до 15 тис. тонн на рік).

Використання мисливських угідь лісового фонду здійснюють на умовах оренди 250 господарюючих суб'єктів, з них – 102 юридичні особи, які ведуть лісове господарство, на загальній площі 5,3 млн га (56 відсотків) лісового фонду.

У загальній виручці лісового господарства частка сектора недеревних ресурсів незначна. Вона становить менше 2%. Ресурсний потенціал для цієї діяльності задіяний за основними видами продукції від 10 до 60 відсотків.

Основним ресурсом, що використовується в лісах, є деревина. У загальному доході лісового господарства її реалізація становить 94-95 відсотка [13; с. 8].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Оцінка екологічно спрямованого господарювання в лісах, яка здійснювалась за станом і продуктивністю насаджень, за дотриманням вимог вирощування деревостанів на типологічній основі, за дотриманням вимог звикористання лісових деревинних ресурсів та за природоохороною спрямованістю відновлення майбутніх лісів, дала можливість сформулювати наступні висновки:

1. Стан продуктивності насаджень лісового фонду відповідає сутності ведення лісового господарства, котра полягає у вирощуванні ізбереженні високопродуктивних, корінних за породним складом, деревостанів. Насадження характеризуються високими показниками продуктивності, зокрема, загальний запас на 1 га вкритої лісом площі сягає 355 м³, а деревостани 2 і вище бонітетів зростають на 96,9% вкритої лісом площі.

2. Деревостани вирощуються за дотриманням типологічної основи. На вкритих лісовою рослинністю землях корінні деревостани займають 87%, а похідні – 13%.

3. Лісові деревинні ресурси використовуються відповідно до вимог екологічно спрямованого ведення лісового господарства. Вирубування сумарного загального запасу під час усіх видів рубок і заходів, пов'язаних з веденням лісового господарства за обсягом не перевищує середньорічну зміну загального запасу.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ

2.1. Формування обсягів і місць заготівлі деревини в об'єктах ведення лісового господарства

Державні лісогосподарські установи (ДЛГУ), щороку здійснюють роботи з відведення ділянок лісу для заготівлі деревини в обсягах і місцях, установлених у лісовпорядних проєктах. Робота починається зі складання лісничими ДЛХУ планів відводів лісосік за 6 місяців до початку року рубки. Складені плани лісничі направляють для розгляду головному лісничому або директору ДЛХУ. Після затвердження плану виконуються роботи з відведення лісосік. Він полягає у відмежуванні ділянок лісу в натурі з геодезичною зйомкою, у визначенні перелічувальними та вимірювальними методами запасу вирубуваної деревини, в оцінці її вартості. Після відводів лісосік фахівці ДЛХУ зобов'язані перевірити якість виконаних робіт не менше, ніж на 3-х відсотках площі відводів. Допустимим відхиленням у визначенні запасу вирубуваної деревини вважається відхилення до ± 10 відсотків, оскільки точніше визначити запас деревини на корені, особливо в складних за будовою змішаних за складом деревостанів, не завжди можливо [4; с.113-132].

Далі, після сформованого обсягу заготівлі деревини на лісосіках, ДЛГУ направляє до державного виробничого лісогосподарського об'єднання (ДЛХУ).

Цю відомість використовують для складання фінансових планів і планування відпуску деревини підприємствам різних галузей, для яких чинними нормативними правовими актами деревні ресурси виділяються централізовано, а також для продажу на товарній біржі.

У 2019 році загальний обсяг заготовленої деревини становив 13,6 млн. м³ або 95,8 відсотка від розрахункових норм (дозволеного обсягу заготівель – 14,2 млн. м³) [18; с.14].

Недоліком сформованої практики проектування рубок і відведення лісосік у рубку є обмежені можливості ДЛХУ оперативно реагувати на мінливий попит, що змінюється на деревину в системі ринкової її реалізації.

Під час продажу лісосік (зростаючої деревини) встановлену (допустиму) точність визначення запасу деревини у ± 10 відсотків слід визнати низькою [18; с.16].

Лісокористувачами (суб'єктами лісових відносин) відповідно до Лісового кодексу можуть бути юридичні та фізичні особи, іноземних держав, а також особи без громадянства. Тривалий час лісокористувачами були тільки юридичні особи державного сектора економіки. Останніми роками спостерігається стійка тенденція лібералізації лісокористування. За групами лісокористувачів відпущена у 2019 році деревина розподілилася таким чином:

- підприємства державного сектора 79,8 відсотка;
- підприємства недержавного сектора 16,1 відсотка;
- громадяни 4,1 відсотка.

У державному секторі найбільший обсяг відпуску деревини припадає на підприємства Мінлісгоспу (7,65 млн. м³), які використовували заготовлені лісоматеріали в таких цілях: реалізували юридичним і фізичним особам усередині держави в обсязі 5,49 млн. м³, поставили на експорт в обсязі 1,23 млн. м³, переробили в ДЛХУ на пиломатеріали 0,93 млн. м³ [18; с.22].

Другою великою групою лісокористувачів у державному секторі є лісозаготівельні підприємства торгово-виробничого концерну лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості – 2,2 млн. м³, які реалізували заготовлену деревину в основному переробним підприємствам.

На решту підприємств державного сектору припадає близько 1,0 млн. м³ деревини, використаної в будівельній, житлово-комунальній, агропромисловій, енергетичній та інших галузях [38; с.156-161].

Підприємства-лісокористувачі недержавного сектора економіки ведуть заготівлю деревини в обсязі до 2,2 млн. м³ на рік і використовують її переважно для виробництва меблів, столярних виробів, пиломатеріалів, інших товарів з деревини. Громадяни республіки заготовляють на рік до 530 тис. м³ з яких дрова становлять (93-94 відсотки) [40; с. 12].

У 2019 році в лісах практичну діяльність із заготівлі деревини здійснювали 865 лісокористувачів (юридичних осіб). З них до державного сектору належить 41 відсоток, до недержавного сектору – 59 відсотків, у тому числі 3% припадає на підприємства іноземної форми власності. Найбільші підприємства заготовляють до 80 тис. м³ деревини на рік, вони здебільшого перебувають у державному секторі економіки. Територіально лісокористувачі розподілилися таким чином [39; с.227-237].

Розподіл лісокористувачів за регіонами зумовлений наявністю доступних лісо-сировинних ресурсів, щільністю проживання населення і рівнями розвитку промислових виробництв із переробки деревини. Основними місцями розташування лісокористувачів є адміністративні центри областей і міста обласного підпорядкування. Це відносно великі промислові центри, в яких зареєстровано близько 70 відсотків лісокористувачів [41; с.27].

У лісах без заподіяння їм шкоди може здійснюватися заготівля другорядних лісових матеріалів: живиці, пнів, лубу та кори, деревної зелені, деревних соків, або, відповідно до нормативно-правових актів з ведення лісового господарства – заготівлю інших другорядних лісових матеріалів. Ліміт на спеціальне використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових матеріалів встановлюється за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства [36; с. 21-23].

До побічних лісових користувань належать: заготівля сіна, випасання худоби, розміщення пасік, заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин, збирання лісової підстилки, заготівля очерету тощо. Для сінокосіння можуть використовуватися незалісені зруби, галявини та інші не вкриті лісовою рослинністю лісові ділянки, на яких не очікується природне відновлення лісів. В окремих випадках, коли це не завдає шкоди лісовій рослинності, для заготівлі сіна використовуються зріджені деревостани, міжряддя лісових культур та плантацій. У разі наявності у травостої видів рослин, віднесених до Червоної книги України, період заготівлі сіна визначається за погодженням з обласними держадміністраціями. Випасання худоби, крім кіз, дозволяється на вкритих і не вкритих лісовою рослинністю ділянках, якщо це не завдає шкоди лісу. Ділянки для розміщення вуликів і пасік з метою раціонального використання медоносів лісу і лучного різнотрав'я виділяються переважно на узліссях, галявинах та інших не вкритих лісовою рослинністю ділянках. При цьому, місця розміщення вуликів і пасік визначають власники лісів або постійні лісокористувачі з урахуванням умов ведення лісового господарства та використання інших видів лісових ресурсів. Розміщення пасік у місцях масового відпочинку людей забороняється. Заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин здійснюється способами, що виключають виснаження їх ресурсів. Збирання рослин (їх частин) і грибів, занесених до Червоної книги України, забороняється. Ліміт на спеціальне використання лісових ресурсів при побічних лісових користуваннях встановлюється за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства [4; с.113-132].

2.2. Законодавча база використання лісових ресурсів

Лісовими ресурсами в Україні є деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва та відтворюються у процесі формування лісових природних комплексів.

До лісових ресурсів також належать корисні властивості лісів, що використовуються для задоволення суспільних потреб (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти регулюванню стоку води, оздоровленню населення та його естетичному вихованню тощо). Використання лісових ресурсів може здійснюватися в порядку загального і спеціального використання [3; с.15].

Правове регулювання використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду.

Дані правовідносини регулюються: ЗК, Лісовим Кодексом (має перевагу при вирішенні питань пов'язаних з землями лісогосподарського призначення), Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Землі лісогосподарського призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності [33; с.267].

Землі лісового фонду поділяються на: а) лісові – ті, що вкриті лісовою рослинністю, а також зайняті лісовими шляхами, просіками, протипожежними розривами тощо; б) нелісові – зайняті спорудами, пов'язаними з веденням лісового господарства, трасами ліній електропередач, підземними комунікаціями тощо; зайняті сільськогосподарськими угіддями, болотами і водоймами.

Об'єктом лісових відносин є лісовий фонд України та окремі лісові ділянки. Суб'єктами таких відносин є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні особи та громадяни.

Лісовими ресурсами є деревні, технічні, лікарські та інші продукти лісу, що використовуються для задоволення потреб населення і виробництва, а також належать корисні властивості лісів (здатність лісів зменшувати негативні наслідки природних явищ, захищати ґрунти від ерозії, запобігати забрудненню навколишнього природного середовища та очищати його, сприяти оздоровленню тощо) [34; с.218].

У державній власності перебувають усі ліси України, крім лісів, що перебувають у комунальній або приватній власності.

Право державної власності на ліси реалізується державою в особі КМУ, місц.держ. адміністрацій відповідно до закону.

Право комунальної власності на ліси набувається при розмежуванні земель державної і комунальної власності [35; с.325].

Ліси, створені громадянами та юридичними особами на земельних ділянках, що належать їм на праві власності, перебувають у приватній власності цих громадян і юридичних осіб.

Право приватної власності на ліси громадян та юридичних осіб України виникає з моменту одержання державного акту, що посвідчують право власності на земельну ділянку, та їх державної реєстрації.

Ліси, отримані у спадщину іноземними громадянами, особами без громадянства та іноземними юридичними особами, підлягають відчуженню протягом одного року.

Право користування лісами здійснюється в порядку постійного та тимчасового користування лісами.

У постійне користування ліси для ведення лісового господарства без встановлення строку надаються спеціалізованим державним або комунальним лісогосподарським підприємствам, у яких створено спеціалізовані лісогосподарські підрозділи на підставі рішення органів виконавчої влади або

органів місцевого самоврядування, яке посвідчується державним актом на право постійного користування земельною ділянкою[32; с.11].

Об'єктом тимчасового користування можуть бути всі ліси, що перебувають у державній, комунальній або приватній власності.

Тимчасове користування лісами може бути: довгостроковим – терміном від одного до п'ятдесяти років і короткостроковим – терміном до одного року.

Довгострокове тимчасове користування лісами – засноване на договорі, це строкове платне використання лісових ділянок, які виділяються для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт.

Короткострокове тимчасове користування лісами для заготівлі другорядних лісових матеріалів, побічних лісових користувань без вилучення земельних ділянок у власника лісів, постійного лісокористувача на підставі спеціального дозволу [24; с.165].

Суб'єктами правовідносин тимчасового користування лісами є: власники лісів або уповноважені ними особи; підприємства, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, іноземні юридичні особи.

Тимчасовий лісокористувач не має права передавати лісові ділянки в тимчасове користування іншим особам.

Постійні лісокористувачі мають:

- 1) право самостійно господарювати в лісах;
- 2) виключне право на заготівлю деревини;
- 3) право власності на заготовлену ними продукцію та доходи від її реалізації;
- 4) право на відшкодування збитків;
- 5) право здійснювати відповідно до законодавства будівництво доріг, спорудження жилих будинків, необхідних для ведення лісового господарства [23; с.12].

Постійні лісокористувачі зобов'язані:

- 1) забезпечувати охорону, захист лісових насаджень, підвищення родючості ґрунтів;
- 2) дотримуватися правил і норм використання лісових ресурсів;
- 3) вести первинний облік лісів;
- 4) дотримуватися режиму використання земель;
- 5) забезпечувати безперешкодний доступ до об'єктів електромереж, які проходять через лісову ділянку, для їх обслуговування [22; с.8].

Тимчасові лісокористувачі на умовах довгострокового користування мають право:

- 1) здійснювати господарську діяльність у лісах з дотриманням умов договору;
- 2) за погодженням із власниками лісів, постійними лісокористувачами зводити тимчасові будівлі і споруди, необхідні для ведення господарської діяльності;
- 3) отримувати продукцію і доходи від її реалізації.

Тимчасові лісокористувачі на умовах довгострокового користування зобов'язані:

- 1) приступати до використання лісів у строки, встановлені договором;
- 2) виконувати встановлені обмеження, передбачені законом та договором;
- 3) своєчасно вносити плату за використання лісових ресурсів;
- 4) не порушувати прав інших лісокористувачів [21; с.6].

Тимчасові лісокористувачі на умовах короткострокового користування мають право:

- 1) здійснювати використання лісових ресурсів згідно вимог спеціального дозволу;

2) за погодженням із власниками лісів, постійними лісокористувачами у встановленому порядку споруджувати тимчасові будівлі та споруди, необхідні для зберігання і первинної обробки заготовленої продукції;

3) власності на заготовлену ними в результаті використання лісових ресурсів продукцію та доходи від її реалізації;

4) на відшкодування збитків у випадках, передбачених законодавством [20; с.5].

Тимчасові лісокористувачі на умовах короткострокового користування зобов'язані:

1) здійснювати використання лісових ресурсів за встановленими правилами і нормами;

2) своєчасно вносити плату за використання лісових ресурсів;

3) не порушувати прав інших лісокористувачів [19; с.4].

Підставами припинення права постійного користування лісами є:

1) використання лісових ресурсів способами, які завдають шкоду навколишньому природному середовищу;

2) використання лісової ділянки не за цільовим призначенням [22; с.5].

Лісовий сервітут – право на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною лісовою ділянкою.

Установлення лісового сервітуту не веде до позбавлення власника земельної лісової ділянки, права володіння, користування та розпоряджання нею, а користувача - володіння, користування.

Лісовий сервітут здійснюється способом, найменш обтяжливим для власника лісів або користувача земельної лісової ділянки.

Збитки, завдані внаслідок порушення прав власників лісів, лісокористувачів та громадян, підлягають відшкодуванню в повному обсязі відповідно до закону [29; с.253-255].

Використання лісових ресурсів може здійснюватися в порядку загального і спеціального використання.

Громадяни мають право в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності вільно перебувати, безоплатно без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, к.в.п.з.

Максимальні норми безоплатного збору дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, горіхів, грибів тощо встановлюються органами виконавчої влади. Громадяни під час здійснення загального використання лісових ресурсів зобов'язані виконувати вимоги пожежної безпеки в лісах, користуватися лісовими ресурсами, способами і в обсягах, що не завдають шкоди відтворенню цих ресурсів, не погіршують санітарного стану лісів [30; с.57-63].

У порядку спеціального використання можуть здійснюватися такі види використання лісових ресурсів:

- 1) заготівля деревини;
- 2) заготівля другорядних лісових матеріалів;
- 3) побічні лісові користування;

4) використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, потреб мисливського господарства, проведення науково-дослідних робіт [39; с.227-237].

Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах лісових ділянок, виділених для цієї мети за спеціальним дозволом - лісорубний квиток або лісовий квиток, що видається безоплатно власниками лісів або постійними лісокористувачами.

На виділених лісових ділянках можуть використовуватися лише ті лісові ресурси і лише для цілей, що передбачені виданим спеціальним дозволом.

Рішення про видачу або відмову у видачі спеціального дозволу на використання лісових ресурсів приймається протягом одного місяця з дня подання документів власником лісу або лісокористувачем.

Заготівля деревини. В першу чергу призначаються до рубки дерева ті що пошкоджені та ті, що усихають.

Під час проведення заготівлі деревини не дозволяються вирубання та пошкодження: цінних і рідкісних дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України; дерев з гніздами рідкісних видів птахів, занесених до Червоної книги України (чорний лелека, скопа, орлан-білохвіст та інші), дуплястих та найстаріших дерев [36; с.21-33].

У лісах без заповідання їм шкоди може здійснюватися заготівля другорядних лісових матеріалів: живиці, пнів, лубу та кори, деревної зелені, деревних соків.

До побічних лісових користувань належать: заготівля сіна, випасання худоби, розміщення пасік, заготівля дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин, збирання лісової підстилки, заготівля очерету, які повинні здійснюватися без заповідання шкоди лісу [38; с.156-161].

Використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт здійснюється з додержанням правил архітектурного планування приміських зон і санітарних вимог.

У лісах, що використовуються для відпочинку, лісокористувачі повинні здійснювати роботи щодо їх благоустрою.

Використання корисних властивостей лісів для потреб мисливського господарства здійснюється відповідно до Лісового Кодексу та законів України «Про тваринний світ», «Про мисливське господарство та полювання».

Використання лісових ресурсів і проведення лісгосподарських заходів повинні здійснюватися з урахуванням збереження сприятливих умов для життя диких тварин.

Спеціальне використання лісових ресурсів, крім розміщення пасік, є платним [34; с.217].

Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів встановлюється Податковим кодексом України.

Право використання лісових ресурсів припиняється в разі:

- 1) добровільної відмови від використання лісових ресурсів;
- 2) закінчення строку, на який було надано право використання лісових ресурсів;
- 3) припинення діяльності лісокористувачів, яким було надано право використання лісових ресурсів;
- 4) використання лісових ресурсів способами, що призводять до погіршення навколишнього природного середовища;
- 5) використання лісової ділянки не за цільовим призначенням;

Припинення права використання лісових ресурсів здійснюється шляхом анулювання лісорубного квитка або лісового квитка тими органами, які їх видали [33; с.258].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища».

В порядку спеціального використання природних ресурсів громадянам, підприємствам, установам і організаціям надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення виробничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством України, - на пільгових умовах.

До природних ресурсів загальнодержавного значення належать:

- а) внутрішні морські води та територіальне море;

б) природні ресурси континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони;

в) атмосферне повітря;

г) підземні води;

д) поверхневі води;

е) лісові ресурси державного значення;

ж) дикі тварини, які перебувають у стані природної волі в межах території України,

з) корисні копалини, за винятком загальнопоширених [25; с.198].

Громадянам гарантується право загального використання лісових ресурсів для задоволення життєво необхідних потреб (естетичних, оздоровчих, рекреаційних, матеріальних тощо) безоплатно, без закріплення цих ресурсів за окремими особами і надання відповідних дозволів, за винятком певних обмежень, передбачених законодавством України. Лісовим кодексом України передбачається право громадян безоплатно без видачі спеціального дозволу збирати для власного споживання дикорослі трав'яні рослини, квіти, ягоди, горіхи, гриби тощо, в лісах державної та комунальної власності, а також за згодою власника в лісах приватної власності. Органами виконавчої влади можуть встановлюватися максимальні норми безоплатного збору дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, горіхів, грибів тощо [3; с.7].

Обмеження, передбачені законодавством України, щодо загального використання лісових ресурсів можуть встановлюватися в кількох випадках:

1. Обмеження, встановлені Лісовим кодексом України щодо лісів приватної власності. Так, для здійснення права загального використання лісових ресурсів необхідно отримати згоду власника. Проте, законодавством не встановлено форми, в якій має надаватися така згода. Таким чином, в доктрині екологічного права найбільш прийнятною формою вищезгаданого дозволу вважається договір, що укладається між власником лісу та органом місцевого

самоврядування стосовно режиму загального лісокористування та обмежень, які на таке користування накладаються [19; с.4].

2. Обмеження, що накладаються стосовно об'єктів природно-заповідного фонду України та об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність. Такі обмеження, крім передбачених законодавством, можуть також встановлюватися положеннями про конкретні території чи об'єкти природно-заповідного фонду.

Залежно від мети використання, законодавство передбачає такі основні види спеціального використання лісових ресурсів:

1. заготівля деревини;
2. заготівля другорядних лісових матеріалів;
3. побічні лісові користування;
4. використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, потреб мисливського господарства, проведення науково-дослідних робіт.

Перелік видів використання, передбачений, Лісовим кодексом України, не є вичерпним, нормативно-правовими актами можуть встановлюватися інші види спеціального користування лісовими ресурсами. Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах лісових ділянок, виділених для цієї мети, без надання земельних ділянок

Під час проведення заготівлі деревини не дозволяються вирубування та пошкодження:

- цінних і рідкісних дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України;
- насінників і плюсових дерев [19; с.8].

У виняткових випадках вирубування насінників і плюсових дерев може бути здійснене з дозволу органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового господарства, а в межах територій і об'єктів

природно-заповідного фонду - в установленому порядку з дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Під час проведення рубок головного користування забезпечується збереження життєздатного підросту і молодняку господарсько цінних порід. Вирубкування дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України, здійснюється в установленому порядку лише з дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Лімітом заготівлі деревини в порядку рубок головного користування є затверджена в установленому порядку розрахункова лісосіка. Заготівля деревини в порядку рубок головного користування в розмірах, що перевищують розрахункову лісосіку, забороняється [20; с.4].

Спеціальне використання лісових ресурсів передбачає отримання спеціального дозволу на таке використання – лісорубного або лісового квитка, що видаються безоплатно. Лісорубний квиток – основний документ, на підставі якого здійснюється спеціальне використання лісових ресурсів у порядку рубок головного користування. Лісорубний квиток видається безоплатно територіальними органами Держлісагентства на заготівлю деревини під час проведення рубок головного користування на підставі затвердженої в установленому порядку розрахункової лісосіки. Форма та порядок видачі лісорубного квитка встановлюються Кабінетом Міністрів України. На виділених лісових ділянках можуть використовуватися лише ті лісові ресурси і лише для цілей, що передбачені виданим спеціальним дозволом. Термін дії лісорубного та лісового квитка встановлюється протягом одного року. Лісорубний або лісовий квиток може бути анульований за рішенням органів Держлісагентства, власників лісів постійних лісокористувачів, які видали квиток, а також, у випадках, передбачених Законом України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» для лісів державної і комунальної власності. Лісовий квиток

видається власником лісів або постійним лісокористувачем для заготівлі другорядних лісових матеріалів; здійснення побічних лісових користувань використання корисних властивостей лісів на умовах короткострокового тимчасового користування. Форма та порядок видачі лісового квитка встановлюються Кабінетом Міністрів України. Лісовий квиток видається щороку на підставі лімітів використання лісових ресурсів під час заготівлі другорядних лісових матеріалів, здійснення побічних лісових користувань. Для видачі лісорубного квитка власник лісів або постійний лісокористувач подає такі документи:

1. заявку на використання лісових ресурсів під час проведення рубок головного користування;
2. відомість чергової лісосіки;
3. польову перелікову відомість;
4. переліково-оцінювальну відомість;
5. карту технологічного процесу розробки лісосіки;
6. план лісосіки.

Передача лісового квитка іншому лісокористувачеві може здійснюватися власником лісів або постійним лісокористувачем, які видали квиток, на підставі письмової заяви. Відмітка про передачу лісового квитка робиться в усіх його примірниках. З моменту видачі лісорубного або лісового квитка виділені лісокористувачеві лісові ділянки (лісосіки) здаються під його охорону [20; с.4].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Система використання лісових ресурсів в Україні заснована на державному регулюванні, в якому важлива роль належить Інституту лісовпорядкування. Можливість неконтрольованої заготівлі деревини понад обсяги, встановлених у лісовпорядних проектах мінімальна, оскільки в державі функціонує лісовпорядний нагляд за виконанням цих проектів, а також система державного лісового контролю. У системі лісовпорядкування розроблено і впроваджуються технології дистанційного контролю за рубкою лісу з використанням матеріалів космічних зйомок.

Відносно слабкими в чинній системі організації використання деревних ресурсів є такі організаційно-економічні та технічні елементи. Встановлена нормативна точність визначення запасу деревини при відводах лісосік у межах $\pm 10\%$ може створювати мотивацію для можливих правопорушень під час продажу деревини.

При цьому висока трудомісткість і вартість цієї роботи (близько 1 дол. США за 1 м³), у зв'язку з чим на практиці в ДЛХУ застосовують спрощені способи таксації лісосік і під час контролів виявляється чимало випадків, коли точність визначення запасів виходить за межі $\pm 10\%$.

Звертає на себе увагу також порівняно велика площа лісів, на якій заготівля стиглої деревини заборонена (18%). Це один із найвищих показників серед європейських країн. Подальше збільшення площі не експлуатованих лісів може порушити сформований баланс між лісосировинними ресурсами експлуатаційного значення та діючими деревопереробними потужностями в державі і, як наслідок, створювати проблему сировинного забезпечення та мотивацію до придбання деревини будь-якими способами.

Надмірно зарегламентовано під час лісовпорядкування проектування ділянок лісу в рубку по кожному року на 10-річний період.

Рекомендується:

1. Скорочувати обсяги продажу деревини на корню та здійснити перехід на продаж заготовлених лісоматеріалів, способи і точність обліку яких добре відомі і більш точні. Такий перехід цілком реалістичний, багато ДЛХУ вже мають необхідні лісозаготівельні потужності для освоєння деревних ресурсів у межах установлених норм.

2. Уточнити критерії та уніфікувати систему віднесення лісів до різних категорій захисності та особливо захисних ділянок лісу з урахуванням міжнародного досвіду в цій галузі.

3. Під час розроблення лісовпорядних проєктів передбачити проєктування ділянок лісу в рубку не за роками 10-річного ревізійного періоду, а в цілому на ревізійний період, надавши право ДЛХУ виділяти в процесі відведення лісосякі ті ділянки для заготівлі деревини, на яких вона може бути реалізована, з урахуванням лісівничих правил і в межах розрахункової лісосякі.

4. Способи таксації запасів деревини в лісах під час проведення лісовпорядкування з метою підвищення точності робіт доцільно диференціювати залежно від функціональної ролі лісів з розробленням нормативів витрат на виконання лісотаксаційних робіт.

Аналіз порядку оформлення прав лісокористування, механізмів контролю за виконанням правил лісокористування та оцінки їх ефективності.

Питання лісокористування нормативно-правовими актами. Визначено такі види лісокористування:

заготівля деревини;

заготівля другорядних лісових ресурсів (пнів, коренів, новорічних ялинок, ялинової сірки та інші);

побічне лісокористування (заготівля та збирання дикорослих плодів, ягід, грибів, інших харчових лісових ресурсів, лікарської рослинної сировини і технічної сировини, збирання моху, лісової підстилки та опалого

листя, розміщення вуликів і пасік, сінокосіння, випасання худоби та інші види побічного лісокористування, перелік яких затверджується Міністерством лісового господарства за узгодженням з Міністерством природних ресурсів і охорони навколишнього середовища);

користування ділянками лісового фонду, віднесених до мисливських угідь, для ведення мисливського господарства;

користування ділянками лісового фонду в науково-дослідних і навчально-дослідних цілях;

користування ділянками лісового фонду в культурно-оздоровчих, туристичних, інших рекреаційних та (або) спортивних цілях.

Громадяни України відповідно до лісового законодавства мають право вільно перебувати на території лісового фонду і безкоштовно, без оформлення лісових квитків, збирати для задоволення власних потреб дикорослі плоди, ягоди, горіхи, гриби, інші харчові продукти, лікарську рослинну сировину і технічну сировину, деревні соки, мох, лісову підстилку та опале листя.

Збирання та заготівля громадянами дикорослих рослин і грибів, види яких занесені до Червоної книги України або переліку нарковмісних рослин і природної нарковмісної сировини, забороняється.

Громадяни, які перебувають на території лісового фонду, зобов'язані:

– дотримуватися правил пожежної безпеки в лісах, а у випадках виникнення лісової пожежі – забезпечувати оповіщення державної лісової охорони та сприяти в її гасінні; забезпечувати її гасінні;

– не допускати ламання, порубування дерев і чагарників, пошкодження лісових культур, забруднення лісів, знищення та розорення мурашників, гнізд, нір та інших місць проживання диких тварин;

– дотримуватися інших вимог лісового законодавства та законодавства про охорону довкілля.

РОЗДІЛ 3. СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІСОУПРАВЛІННЯ ТА ЛІСОКОРИСТУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

3.1. Сутність реформування лісоуправління деяких європейських держав

Упродовж двох десятиліть в державах Центральної та Східної Європи, Центральної Азії здійснюються радикальні реформи лісового сектору, що включають перетворення у сфері законодавства, інституційної сфери та впровадження нових інструментів лісової політики. Найбільш значущими факторами, що вплинули на лісовий сектор у багатьох країнах, стали відновлення приватної власності лісу, загострення проблем навколишнього середовища, глобалізація лісового господарства, динамічний розвиток сфер глибокої переробки деревини, біоенергетики, а також рекреаційних та інших послуг, що надаються лісами [3; с.5].

Простежуються загальні елементи реформування лісового сектору:

- впровадження механізмів ринкової економіки, приватизації та низька ефективність інституційних структур, що існували раніше;
- відмінності в шляхах, динаміці, масштабах і результатах реформ, зумовлених національними особливостями, поступовий характер, етапність проведених реформ в інтересах мінімізації ризиків можливих конфліктів інтересів, випереджальний розвиток інституційних перетворень відносно формування національних лісових програм, опрацювання стратегії й тактики реформування, суттєве посилення ролі питань охорони довкілля та соціальних проблем, розв'язуваних у рамках досягнення цілей сталого лісоуправління [6; с.148-155].

Реформування лісового сектору має міжсекторальний характер і зачіпає весь спектр питань, пов'язаних із функціонуванням лісового господарства та галузей лісопромислового комплексу: організація управління лісами, незалежно

від форми власності, лісогосподарське планування, технології та техніка відтворення, охорони, захисту лісу, заготівлі та транспорту деревини, обліку лісопродукції, маркетинг і реалізація продукції лісу та лісових послуг, ефективне використання деревних і недеревних ресурсів лісу, інформаційне забезпечення лісоуправління та лісокористування, лісова наука та підготовка кадрів, консалтингові послуги, розвиток зв'язків із зацікавленими сторонами та громадськістю [11; с.8-14].

Основна мета – вирішення конфлікту інтересів шляхом розділення функцій законодавчого та нормативного регулювання, контролю та господарського управління.

Аналіз систем організації лісоуправління та лісокористування схем розділення функцій управління, господарської діяльності та контролю в європейських державах:

Україна. Усі ліси належать державі. Можна придбати в приватну власність землю для подальшого лісорозведення. Державне управління лісами централізоване. Функції законодавчого та нормативного регулювання, господарського управління та сприяння розвитку лісового господарства здійснює Державний комітет лісового господарства України (Держкомлісгосп) і підпорядковані йому організації (включно з науковими та освітні). У віданні Держкомлісгоспу перебуває 6,7 млн.га (67%) лісів. Значна частина лісів перебуває у віданні Міністерства аграрної політики. Міністерство управляє діяльністю лісових підприємств, яким передано ліси колгоспів і радгоспів, скасованих під час аграрної реформи. В Україні реалізуються адміністративні та законодавчі заходи щодо вдосконалення системи управління лісами. Під егідою Міністерства охорони довкілля організовано лісову інспекцію для незалежного контролю за веденням лісового господарства [8; с.481-493].

Існує розуміння того, що функції державного управління мають бути відокремлені від господарських. Зроблено низку кроків у цьому напрямку.

Найімовірніші шляхи реформування лісового господарства: реалізація орендної (концесійної) моделі лісоуправління, створення державного лісогосподарського холдингу [8; с.493-501].

Складність проведення реформ пов'язана з неоднорідністю природних умов України. У малолісових степових і лісостепових регіонах практично неможливе створення лісової компанії на принципах окупності. У цих областях ведення господарства має підтримуватися державою. Можливе створення двох або кількох господарських структур що мають різні системи фінансування [5; с.3-6].

Вірменія. Загальна площа лісів – 459,9 тис.га, лісопокрита – 334,1 тис.га. Практично усі ліси перебувають у державній власності. Виділено 3 групи лісів: захисного значення, виробничого значення та особливого значення. Лісоуправління та лісокористування організовує лісова компанія – ДЗАТ «Армлес», яка підпорядковується Уряду, і Міністерство природних ресурсів (на охоронюваних природних територіях). Обсяг лісокористування невеликий. Значна частина деревини використовується як паливо, що зумовлено нестачею в країні енергетичних ресурсів. До складу ДЗАТ «Армлес» входять 22 лісгоспи. З 2006 р. здійснюється оренда (концесія) лісів на термін до кількох десятиліть [16; с.569].

Лісовласником можна стати, створивши ліси на безлісих приватизованих землях. У країні існує проблема нелегальних рубок. Експортується здебільшого твердолистяна деревина в круглому вигляді або у вигляді пиломатеріалів, до Туреччини. Є дефіцит фахівців лісового профілю [16; с.570].

Останніми роками відкрито підготовку лісівників на базі Вірменської сільськогосподарської Академії. Гостро стоять питання фінансування лісогосподарських заходів, підвищення кваліфікації кадрів, розроблення та впровадження нових технологій, машин і механізмів. Активно розвивається міжнародне співробітництво [17; с.3].

Грузія. Ліси займають 2,76 млн.га (близько 40% території). Частка широколистяних порід – 80%. Загальний запас – 451 млн.куб.м. У країні три основні лісокористувачі: Лісовий департамент, Департамент охоронюваних територій, Інститут гірських лісів. Функції державного управління лісовим господарством виконує Міністерство охорони навколишнього середовища і натуральних ресурсів. Лісозаготівельна діяльність ліцензується. Деревина реалізується через аукціони [17; с.8].

Латвія. Ліси перебувають як у державній, так і в приватній власності (у державній – 50% лісового фонду). Реформа державного управління в лісовому секторі з розподілом функцій управління проведена у 2000 р.

Функцію законодавчого та нормативного регулювання виконує Міністерство землеробства, у складі якого діють Департамент лісових ресурсів та економіки і Департамент лісової політики та стратегії. Реорганізацію системи управління лісовим сектором проведено у 2000 р. [11; с.13].

Функцію контролю виконує Державна лісова служба (26 головних лісництв, 197 лісництв, 833 обходи), що перебуває в підпорядкуванні Міністерства землеробства. Функцію господарського управління державними лісами покладено на державне акціонерне товариство "Латвійські державні ліси" (LVM) (47%), нацпарки, заповідники та охоронювані території (2%), наукові установи (1%). Національні парки, заповідники та охоронні території перебувають у віданні Міністерства охорони довкілля та регіонального розвитку. У Латвії 3 національні парки, біосферний заповідник, 4 заповідники, 21 природний парк, 89 охоронних територій, дендрологічних плантацій, 206 охоронюваних геологічних і геоморфологічних ділянок, 211 охоронюваних територій, 6 охоронюваних ландшафтів [14; с.4].

Литва. Ліси перебувають у державній і приватній власності. Частка державних лісів становить 49,4%, приватних – 36,4%, резервний фонд

реституції (лісиперебувають під охороною держави, проте господарська діяльність у них не проводиться) – 14,1% [19; с.4].

Ліси поділяються на 4 категорії: – комерційні, або господарські (експлуатовані) –0,8%; ліси спеціального призначення (водоохоронні, рекреаційні тощо) – 11,9%; охоронювані– 16,1%; особливо охоронювані – 1,2%. Комерційні ліси не мають будь-яких обмежень у режимі лісокористування.

Функцію законодавчого та нормативного регулювання виконує Міністерствоохорони довкілля, у складі якого діє Лісовий департамент (до 2002 р. –Департамент лісів і охоронюваних територій). Нині управління територіями, що охороняютьсятериторіями виділилося в Державну службу охоронних територій, у підпорядкуванніякої перебувають 5 національних парків, 30 регіональних парків, 4 заповідники [19; с.6].

Функцію контролю покладено на Державну інспекцію охорони навколишнього середовищасередовища, підрозділ контролю лісів. У центральному офісі (підрозділу контролю лісів)працює 7 осіб, по 3 особи в кожному з 8 регіональних підрозділів і 97 осіббезпосередньо на контрольованих об'єктах (державних підприємствах та охороннихтериторіях).

Польща. Понад 80% лісів належить державі. Функції державногоуправління лісами розділені.

Функцію законодавчого та нормативного регулювання виконує Міністерствоохорони довкілля та постійна комісія з охорони довкілля та лісового господарства Парламенту [7; с.15].

Нині державне управління лісовим господарством об'єднано з управліннямлісовим господарством об'єднано з управлінням з охорони природи. Постійна комісіяПарламенту регулярно розглядає проблеми, пов'язані з лісовим господарствомФункція контролю здійснюється на кількох рівнях: Міністерство охоронидовкілля (державні ліси), керівники регіональної та місцевоївиконавчої влади (приватні ліси). На основі угоди керівник регіональногоєводства може

передати свої наглядові функції, включно з ухваленням рішень першого рівня, директору Регіональної дирекції державних лісів (РДГЛ). Подібним чином на основі угоди керівник місцевої виконавчої влади може передати свої наглядові функції, включаючи прийняття рішень першого рівня, надлісничому державних лісів. Керівник РДГЛ державних лісів і надлісничий виконують наглядові функції, передані їм главою воєводства або місцевої адміністрації після того, як після виділення на ці цілі коштів [4; с.128].

Функція господарського управління. Державні ліси, як сировинний ресурс, в основному перебувають у віданні Державного казначейства. Незначною частиною державних лісів (комунальні ліси – 0,9%) володіють місцеві адміністрації.

Господарське управління в лісах, що належать державі, здійснюється Державною лісовою компанією «Генеральна дирекція державних лісів Польщі» (78,4%) (далі - ГДГЛ) і національними парками (2%). У лісах, контрольованих іншими міністерствами і відомствами - Агентством сільськогосподарської власності при державному казначействі (1,5%) [4; с.126].

3.2. Аналіз систем управління лісовим господарством

Аналіз наявних у європейських країнах систем управління лісовим господарством і схем поділу функцій (законодавчого та нормативного регулювання, контролю, господарської діяльності) дає змогу виділити три базові моделі управління державними лісами - централізоване, диференційоване та змішане.

Централізоване лісоуправління. Усі функції державного управління (законодавче та нормативне регулювання, адміністративне управління господарською діяльністю, контроль) зосереджені в одному спеціально уповноваженому органі державного управління.

Це лісове відомство виконує функції контрольного органу щодо щодо всіх лісів і управляє всіма або більшою частиною державних лісів [4; с.128].

Цю модель управління застосовують у низці країн СНД, де ліси перебувають у власності держави. У ролі лісового відомства виступає державний комітет лісового господарства (Україна), комітет з лісового та мисливського господарства (Казахстан), які через свої територіальні органи керують підпорядкованими організаціями, що займаються лісогосподарською та промисловою діяльністю. У державах Центральної Азії та Кавказу, в яких площа лісів порівняно невелика, функції лісового відомства покладено на головні управління лісового господарства або лісові департаменти, що входять до складу суміжних міністерств (сільського господарства, навколишнього середовища, природних ресурсів) – Узбекистан, Таджикистан, Грузія, Азербайджан [1; с.122].

Унітарна модель також характерна для окремих держав Західної Європи, які мають значну частку державних лісів і зберегли традиції централізованого лісоуправління (Узбекистан, Грузія, Таджикистан), централізованого лісоуправління (Німеччина, Бельгія, Данія) [1; с.124].

Диференційоване лісоуправління. Для цієї моделі характерний поділ функцій державного управління (насамперед, законодавче та нормативне регулювання та контроль), які здійснюються різними державними органами або установами, безпосередньо не пов'язаними з лісоуправлінням або установами, безпосередньо не пов'язаними з господарською діяльністю. Ведення господарства в державних лісах здійснюється, як правило, державними організаціями, які діють на тих самих засадах, що й приватні лісовласники.

Диференційоване лісоуправління на даний час є найбільш поширене в державах Західної Європи (особливо в тих, де частка державних лісів порівняно невелика) – Австрія, Фінляндія, Франція, а також у низці держав Східної Європи (Польща, країни Балтії) [1; с.125].

Цій моделі притаманний широкий спектр модифікацій:

а) функції державного управління лісами розподілені між двома (Чехія, Польща, Швеція) або трьома уповноваженими органами (Литва, Латвія, Австрія, Естонія, Угорщина). Функція контролю може здійснюватися незалежним спеціалізованим лісовим відомством (державна лісова служба в Латвії та Угорщині), лісовими підрозділами (в Латвії та Угорщині), лісовими підрозділами відповідного міністерства (Чехія, Швеція), службами охорони навколишнього середовища (Естонія, Литва), або місцевою виконавчою владою (Словаччина, Австрія) Господарська діяльність у державних лісах зазвичай здійснюється однією спеціально уповноваженою організацією (державною компанією), що має підпорядковані територіальні організації (виняток становить Угорщина, де 22 лісових компанії юридично незалежні). Державні компанії можуть функціонувати як державні організації (Чехія, Литва), акціонерні товариства (Швеція, Латвія, Австрія), агентства (Естонія). Їхня діяльність, як правило, охоплює всі напрямки лісгосподарського виробництва – від відтворення лісу до рубки та реалізації деревини, але практично не пов'язана з деревообробкою. Виняток становить Угорщина, де деякі державні компанії мають деревообробні виробництва [1; с.128].

Управління господарською діяльністю може бути суворо централізованим (Латвія, Чехія, Швеція, Естонія) або децентралізованим (Австрія, Литва, Угорщина). В останньому випадку керівництво компанії здебільшого виконує функцію координатора.

б) лісоуправління на охоронюваних лісових територіях здійснюється іншими уповноваженими організаціями, безпосередньо або опосередковано підпорядкованими, як як правило, міністерству охорони довкілля (Литва) [1; с.130].

Змішане лісоуправління. Повноваження у сфері лісоуправління розподіляються відповідно до відповідно до Лісового закону між державою та організаціями, яким лісовий фонд передається в оренду або концесію. Держава здійснює функції законодавчого, нормативного регулювання та контролю. Організаціям - орендарям (концесіонерам) передаються функції ведення лісового господарства та реалізації лісопродукції. Обсяги та умови переданих повноважень, строки оренди (концесії) можуть суттєво різнитися [18; с.3].

Національна лісова політика та стратегія мають становити основу інституційних перетворень. Ухвалення рішень щодо варіантів політики має передувати всебічній кількісній та якісній оцінці їхнього впливу. Вкрай важлива широка участь усіх зацікавлених сторін і прозорість проведених перетворень, що проводяться. Ринки можуть бути найкращою рушійною силою сталого лісоуправління, але без необхідних захисних механізмів можуть стати також причиною виснаження ресурсів. Лісгоспи становлять важливий соціальний капітал для досягнення сталого лісоуправління. Цій структурі необхідно приділити належну увагу при проведенні реформ [4; с.113].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Ліси планети відіграють важливу роль у світовій економіці, забезпечуючи доходи 1,6 млрд. жителів нашої планети. Ліс – середовище проживання приблизно 3/4 усіх видів рослин, тварин і грибів, що існують на нашій планеті. Ліс – частина культурно-історичного середовища, під впливом якого формуються культура і звичаї цілих народів, ліс – джерело роботи і матеріального благополуччя значної частини населення. Ліси називають «легенями планетами», вони поглинають вуглекислий газ і виділяють кисень. Ліс слугує джерелом деревини та продуктів її переробки, харчових і лікарських ресурсів та інших матеріальних цінностей. Штучні лісові насадження є засобом багатофункціонального впливу на середовище, одним із найнадійніших і найекономічніших способів збереження, відновлення екологічної рівноваги та біологічного благоустрою земель. Їхнє значення особливо велике для напівпустельних і пустельних територій, екологічні зв'язки яких дуже крихкі. В Україні основним завданням лісового господарства є зниження площі непокритих лісом земель у лісовому фонді, закріплення рухомих пісків, створення захисних лісових насаджень на деградованих пасовищах.

Міжнародний рік лісів дасть змогу привернути увагу світової громадськості до проблем сталого управління лісами та проблем опустелювання територій.

У сучасних умовах для розв'язання існуючих суперечностей і конфліктів з охорони довкілля особливо важливими є дослідження з пошуку шляхів сталого розвитку регіонів з урахуванням інтересів не тільки нинішнього, а й майбутніх поколінь. Нині у вирішенні еколого-економічних проблем переважає адміністративний підхід, нездатний вирішити деградацію природного

середовища, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища. У цьому плані велике значення має еколого-економічний аналіз існуючого протиріччя між суспільством і природою, і розробка на цій основі механізмів сталого природокористування.

Пропоновані методи і моделі розвивають теорію в напрямі нової якості економічного зростання з урахуванням збереження природної екосистеми – переходу до сталого, екологічно збалансованого розвитку. Суть концепції сталого розвитку, сформульована Міжнародною комісією з довкілля та розвитку у звіті «Наше спільне майбутнє» означає, що економіка повинна задовольняти потреби людей, але її зростання має вписуватися в межі екологічних можливостей планети. Численні міжнародні документи Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (Ріо-де-Жанейро, 1992, Йоганнесбург, 2002 та ін.) пронизані ідеями сталого розвитку, під яким розуміють таку модель соціально-економічного життя суспільства, при реалізації якої задоволення потреб нинішніх поколінь людей досягається без позбавлення такої можливості майбутніх поколінь.

Новий підхід до економічного розвитку з урахуванням потреб майбутніх поколінь вимагає відтворення самої економічної системи на стійкій основі. Це означає, що розвиток має ставати стосовно довкілля та природних ресурсів дедалі нейтральнішим, щоб зменшити вплив на нього. Концепція сталого розвитку є одним із підходів, що дають змогу інтегрувати природокористування в процес економічного розвитку і забезпечити врахування інтересів майбутніх поколінь під час цього розвитку. Базовою характеристикою цієї теорії є поняття природного капіталу як основна причина наявних суперечностей між економічними та екологічними цілями розвитку суспільства.

ВИСНОВКИ

Аналіз організаційно-правових засад природоохоронного регулювання в нашій країні та за кордоном дає змогу зробити висновок, що в управлінні природокористуванням є загальні тенденції: по-перше, поступовий перехід від адміністративних важелів до заходів економічного і ринкового характеру, по-друге, більшість методів не застосовуються в чистому вигляді, оскільки в кожному з них є риси того й іншого механізму, що свідчить про їхній взаємозв'язок і взаємообумовленість.

З урахуванням цієї особливості ліс розглядається як територіальна еколого-економічна система, що складається із взаємопов'язаних між собою і зовнішнім середовищем компонентів. Просторова розподіленість лісових ресурсів говорить про необхідність переходу до диференційованого, а не однакового ведення лісового господарства з урахуванням кількісних і якісних характеристик лісів через природні відмінності в місцезнаходженні та продуктивності ресурсів. Перехід до багатофункціонального лісокористування означає розширене відтворення не тільки деревини, а й усього комплексу ресурсів і послуг лісу, на які пред'являється платоспроможний попит суспільства.

Аналіз регіональних особливостей регулювання лісокористування, стану лісового фонду і функціонування лісового сектору дає змогу виявити умови та чинники, що впливають на формування лісової ренти та екологічних витрат виробництва.

У загальному вигляді на процес формування екологічних витрат і лісової ренти впливають в основному три фактори:

- регіональна специфіка лісокористування, зумовлена екологічною регламентацією господарської діяльності;

- територіальні особливості лісового фонду та його екологічна значущість;

- вплив лісового сектора, який характеризують масштаби, структура виробництва, використовувана техніка і технологія лісозаготівель, ринки збуту лісової продукції тощо.

Особливий режим лісокористування накладає обмеження на масштаби і характер використання лісових ресурсів, а також висуває підвищені вимоги до організації лісогосподарських робіт, що призводить до зростання витрат на виробництво продукції. Формування підвищених витрат на виробництво продукції, по суті, є екологічними витратами, оскільки вони зумовлені екологічною регламентацією. Крім цього, екологічні обмеження сприяють збереженню лісової екосистеми, зниженню негативного впливу на природне середовище, але з іншого боку призводять до скорочення лісосировинної бази, погіршення якості заготовлюваної деревини, зниження обсягів виробництва, і тим самим до прямих втрат продукції та втрачених вигод.

Пропонований механізм справляння та перерозподілу рентних платежів передбачає частину фінансових коштів перераховувати тим підприємствам і службам, які проводять еколого-безпечну діяльність та лісогосподарські заходи (відновлення, захист та охорону). Інша частина має являти собою централізовані фінансові кошти, які насамперед мають спрямовуватися на фінансування інвестиційних екологічних програм розвитку лісового господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біднячук С. Концептуальні основи регіоналізації лісівничої політики України// Регіональна економіка. – 2003, № 2. – С. 118-124.
2. Голубець М. А. Екосистемологія. – Львів: Поллі, 2000.- 316 с. 2. Голубець М. А. Плівка життя. – Львів: Поллі, 1997. – 186 с.
3. Грішнова О. А., Василик О. В. (2008) Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності/Вісник Прикарпатського університету. Економіка – Вісник Прикарпатського університету. Економіка. Вип. 6.
4. Гурвіч Л. (1996). Інститути як родини ігрових форм. Японський економічний огляд, 47 (1): 113-132.
5. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III/Відомості Верховної Ради України від 25.01.2002. 2002 р. – Відомості Верховної Ради України від 25.01.2002. № 3. стаття 27.
6. Колодійчук І. І. (2010) Концептуальні засади модернізації ринкових механізмів у сфері землекористування в Україні / І. І. Колодійчук/Регіональна економіка – Регіональна економіка. No 3. С.148-155
7. Кулінич В. Ліси на захисті землі від ерозії// Лісовий та мисливський журнал. – 2002, № 3. – С. 14-15.
8. Купінець Л.Є. (2010) Екологізація продовольчого комплексу: теорія, методологія, механізми/Одеса: ІПРЕІ НАН України. С.481-493. 712 с.
9. Лаврук О. В., Лаврук В. В. (2015) Мотиваційний механізм у розвитку аграрних підприємств: монографія/О. В. Лаврук. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори 2006». 264 с.
10. Лакида П.І., Кравець П.В. Лісова політика України в перехідний період: проблеми та стратегія// Аграрна наука і освіта. – 2001, т.2, № 1-2. – С. 95-99.

11. Мішенін Є.В., Дутченко О.М., Ярова І.Є. (2015) Стале землекористування у контексті забезпечення продовольчої безпеки: національні та глобальні аспекти / Вісник Сумського національного аграрного університету – Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. Вип. 4. С. 8-14.

12. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. (2005) Економічний енциклопедичний словник: у 2 томах. Львів.: Світ, 2005. Т. 1. 616 с.

13. Паламарчук О. М. Сутність та формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства/О. М. Паламарчук // Cyberleninka.ru/article/n/sutnist-ta.-formuvannya-organizatsiyno-ekonomichnogo-mehanizmu-upravlinnya-konkurentospromozhnistyu-pidpriemstva.pdf.

14. Положення про державну установу «Інститут охорони ґрунтів України»/О.В. URL: <http://www.iogu.gov.ua/pro-du-derzhgruntohorona/polozhennya/polozhennya-pro-derzhavnu-ustanovu-institut-ohorony-gruntiv-ukrajiny/>

15. Попов М., Сторожук В., Полякова Л., Кирилюк С., Савущик М., Олійник Р. ісова політика України (умови реалізації та пріоритети)// Лісовий та мисливський журнал. – 2002, № 3. – С. 10-12.

16. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України/ Данилишин Б.М., Дорогунцов С.Г., Міщенко В.С., Коваль Я.В., Новотворов О.С. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с.

17. Про затвердження Головного управління Держгеокадастру в області Одеської обласної державної адміністрації [Про затвердження Головного управління Держгеокадастру в області Одеської обласної державної адміністрації]: URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1391-16#n15>

18. Про затвердження Положення про Департамент екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації: Розпорядження Одеської державної адміністрації [Про затвердження Положення про Департамент екології та природних ресурсів Одеської обл. Державне управління: Розпорядження Одеської державної адміністрації № 110/А-2017 від 17.02.2017. URL:

http://ecology.odessa.gov.ua/files/ecology_portal/polozhennya_2017.pdf

19. Про затвердження Положення про Департамент економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації / Одеська облдержадміністрація. URL: https://oda.odessa.gov.ua/53/52281/78913/78920/polozhennia_pro_department_ekonomichnoi_polityky_ta_stratichnoho_planuvannia_odeskoi_oblasnoi_derzhavnoi_administratsii_85_a-2017.pdf

20. Про затвердження Положення про Департамент фінансів Одеської обласної державної адміністрації [Про затвердження Положення про Департамент фінансів Одеської облдержадміністрації]. URL: <http://gfu.odessa.gov.ua/normativn-dokumenty/gfu-normativno-pravov-zasadyalnost/polozhennya-pro-odeske-golovne-fnansove-upravlnnya-oblasno/>

21. Про затвердження Положення про управління аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації: Розпорядження Одеської державної адміністрації [Про затвердження Положення про управління аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації: Розпорядження Одеської державної адміністрації] № 83/А. -2017 від 08.02.2017. URL: https://oda.odessa.gov.ua/53/52281/78913/78933/polozhennia_pro_upravlinnia_ap_na_sait.pdf

22. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України [Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України] вид. 21.05.1997 № 280/97-

ВР//Відомості Верховної Ради України – Відомості Верховної Ради України від 25.06.1997. 1997 р. № 24. стаття 170.

23. Про місцеві державні адміністрації : Закон № 20-21 від 01.01.2018 / Відомості Верховної Ради України – Відомості Верховної Ради України від 28.05.1999 1999 р. № 20. Стаття 190.

24. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України. України, Концепція від 17.06.2009 № 743-р/Офіційний вісник України – Офіційний вісник України від 17.07.2009. 2009 р. № 51. С. 165.

25. Програма дій «Порядок денний на XXI століття». - К.: Інтелсфера, 2000. – 360 с.

26. Романовський В. Смеркові деревостани Українських Карпат// Лісовий і мис- ливський журнал, № 4-5. – 2000. – С. 23.

27. Сабадир А.І., Зібцев С.В. Першочергові кроки в напрямку екологізації технологій лісового господарства України // Наук. вісн. НАУ. – К., 2000.- Вип. 25. –С. 196-204.

28. Самоплавський В.І. Лісове господарство України на зламі тисячоліть// Наук. віс- ник НАУ: Лісівництво. – К.: НАУ. – 2000, вип. 25. – С. 11-19.

29. Сахарнацька Л. І. Екологізація лісового господарства Карпатського регіону [Електронний ресурс] / [Сахарнацька Л. І.] // Збірник наукових статей “III-го Всеукраїнського з’їзду екологів з міжнародною участю”. – Вінниця, 2011. – Том.1. – С.253–255. Режим доступу: <http://eco.com.ua/>

30. Синякевич І.М. Екологізація розвитку: об’єктивна необхідність, методи, пріорите- ти// Економіка України. – 2004, № 1. – С. 57-63.

31. Синякевич І.М. Екологічна і лісова політика. – Львів: УкрДЛТУ, 2002. – 202 с.

32. Синякевич І.М., Мельник С.О., Соловій І.П., Холявка В.З., Ковалишин В. Лісовий кодекс України (альтернативний проект)// Газета «Деревообробник». – 2002, № 15.
33. Синякевич І.М. Економіка лісокористування: Підручник. – Львів: ІЗМН. – 2000. – 402 с.
34. Третяк О. М. (2002) Історія земельних відносин і землеустрою в Україні: Навчальний посібник. К.: Аграрна наука. 280 с.
35. Фурдичко О. І., Лавров В. В. Лісова галузь України у контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти: Монографія – К.: Основа, 2009. – 424 с.
36. Фурдичко О.І. Екологічна безпека – передумова економічної стабільності// Лісо- вий і мисливський журнал. – 2000, № 4-5. – С. 21-23.
37. Фурдичко О.І. Лісове господарство України: перспективи, критерії та індикатори екологічно сталого ведення й управління// Регіональна економіка. – 2003, № 2. – С. 21-35.
38. Черечон О. І., Дудич Г. М. (2014) Економіко-правові механізми стимулювання раціонального використання та охорони землі / Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. № 21(2). С. 156-161.
39. Ярова І.Є. Організаційно-економічні засади екологізації управління лісовим господарством // І.Є. Ярова / Механізм регулювання економіки, 2010, № 3, Т. 1. – С. 227-237.
40. Forest Certification Committee (FCC). Development of Forest Certification in Finland. Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 6a/1997. ISSN 1238-2531, ISBN 951-53-1460-7.
41. Principles for Sustainable Management of Global Forest. - Global Forestry Coordination and Cooperation Project, 1992. – 33 p.